

У СПІВПРАЦІ ДИТИНА МОЖЕ ЗРОБИТИ БІЛЬШЕ, НІЖ САМОСТІЙНО

Методичні аспекти організації групової роботи учнів у класі

Стратегічна мета сучасної освіти – закласти фундамент для формування демократичного суспільства, для якого вихованість, освіченість, духовність та культура – це найвищі цінності. Для цього вона повинна бути особистісно орієнтованою, що підтверджують результати досліджень сучасних вітчизняних психологів і педагогів, таких як: Л. Гейхман, Г. Герман, М. Гузик, Д. Кавтарадзе, Л. Корнеєва, Е. Коротаєва, Е. Мейєр, Г. Розенбуш, О. Савченко, Й. Швердфеґер та ін.

Педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей на практиці відбудеться за умов зміни уявлень про характер стосунків між учителем та учнем, утвердження стилю довіри, співробітництва та співтворчості. Цьому сприяє віра вчителя у творчий потенціал, здібності та можливості учня, урахування індивідуальних психічних та інтелектуальних особливостей кожного вихованця, опора на прагнення учня самовиразитися й самореалізуватися серед інших особистостей як індивідуальність. Для цього потрібно, щоб учитель створював доброзичливу атмосферу на уроках, давав дитині можливість висловлювати власні думки без оцінних суджень, забезпечував плюралізм думок і суджень, толерантність до поглядів інших під час творчої діяльності та оцінки її результату, давав кожному учню право на помилку.

Для досягнення цієї мети використовують методику групової навчальної діяльності, тобто таку форму організації навчання, коли учні, працюючи у малих (2–7 осіб) групах, об'єднані спільною навчальною метою й колективно-розподіленою діяльністю, а вчитель керує роботою кожного з них опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність малих груп.

Як вид навчальної діяльності школярів, групова діяльність багатofункціональна. У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати **засвоєння знань**, формування вмінь. Пояснюється це тим, що в цій роботі слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ на 20–30 % більше, ніж у фронтальній роботі. Групова форма роботи сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня.

Важливу роль групова діяльність відіграє у досягненні **виховної функції** навчання. Завдяки особливостям організації групової роботи, розподілу функцій і обов'язків між учасниками діяльності, обміну думками, взаємній вимогливості й допомозі, взаємоконтролю та взаємооцінці формуються колективізм і духовно-моральні якості особистості.

Групова навчальна діяльність виконує й **організаційну функцію**. Полягає вона в тому, що учні вчать розподіляти обов'язки, вчать спілкуванню один з одним, вирішують конфлікти, що виникають у спільній діяльності. У груповій роботі дитина бере на себе функції вчителя й виконує дорослі види діяльності.

Саме групова робота найкраще допомагає **розвитку комунікативних здібностей** учнів.

Групова робота – це насамперед гра, гра в організацію, гра в навчання. Як у кожній грі, тут існують свої правила. Правила можуть бути опрацьовані заздалегідь і використовуватись в подальшій роботі. Правила можуть опрацьовуватись тут і зараз, тобто тільки для роботи над конкретним завданням. Правила можна доповнювати, змінювати. Але складати і опрацьовувати їх треба разом з учнями. «Положення про групу і парну роботу»

затверджуються колективно і потім вся робота підпорядковується цим правилам.

Групова робота – це унікальна організація уроку. Вона забезпечує взаємодію між учнями й робить непрямым керування вчителя. Він виступає організатором початку і кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію з його виконання, разом із учнями оцінює результати. Етап спільної оцінки допомагає формуванню самооцінки і самоконтролю школярів. Дуже важливо, що оцінюється робота всієї групи, а не окремих учнів. Помилки дітей обговорюють тільки в групі. Робота учнів перетворюється із індивідуальної діяльності кожного учня в співпрацю. Учні вимушені навчитися домовлятися швидко, не враховуючи особистих інтересів. Поступово учень починає відчувати клас частиною свого світу, він зацікавлений у підтриманні дружніх стосунків. Ця форма роботи має велике значення для формування самостійності школяра. Працюючи в команді, учень має можливість проявляти ініціативу (вибрати завдання, порадити, як організувати роботу); вчитися планувати свої дії, переконувати, нести відповідальність за себе й команду.

Проаналізуємо методичні аспекти організації групової роботи учнів в класі. Велике значення має процес розподілу дітей класу на групи. Дуже часто вчитель об'єднує дітей в групи з урахуванням їх особистих можливостей. Відомо, що слабкому учню потрібні не стільки сильні, скільки терплячі і доброзичливі партнери. Школяру з високою активністю потрібен партнер, здібний слідкувати за ходом міркувань. Об'єднання дітей «за бажанням» не завжди дає продуктивний результат.

Краще відразу визначити час на висловлення кожного в групі й спільне обговорення. Це допомагає досягти згоди щодо відповіді або рішення.

Виділяють головні напрямки при організації групової форми навчання:

1. Завдання треба сформулювати ясно і чітко. На початку роботи слід дати учням інструкції з виконанням роботи. Наприклад, можна порадити учням розглядати предмет з різних точок зору. Або записати на дошці ключові слова для обговорення теми тощо.

2. Треба визначити, хто буде головуючим, посередником, секретарем, доповідачем. Розподілення вчителем ролей в групі має особливе значення на перших етапах формування груп. Пізніше це можуть робити самі учні.

3. Важливою є поведінка учителя під час групової роботи. Він може контролювати, організувати, оцінювати роботу учнів, пропонувати учням різні варіанти рішення, бути наставником, джерелом інформації. Разом із тим пам'ятати, що недоцільно:

- приділяти увагу тільки одній групі, забувши про інші;
- виправляти помилки (окрім тих випадків, коли учні самі звертаються по допомогу);
- виправляти або критикувати перші висловлювання, навіть, якщо припущено грубу помилку. Цю роботу повинні виконати учні в доброзичливій формі;
- давати відповідь на запитання, якщо на нього може відповісти хтось із учнів;
- ходити по класу або стояти біля однієї партії. Учні дуже часто соромляться висказувати думку в присутності учителя. Але ближче до кінця роботи, коли учасники вже ведуть розмову, педагог може взяти участь в обговоренні: слухати, направляти, відповідати на запитання.

Групова робота передбачає спільне планування навчальної діяльності, вибір методів та засобів її здійснення. Серед її форм розрізняють: бригадну, ланкову, парну.

Бригадна форма має два різновиди організації навчальної роботи: 1) кооперативно-груповий (кожна група виконує своє завдання, яке є однією зі складових загального); 2) диференційовано-груповий (завдання розподіляються між учнями з різними навчальними можливостями залежно від складності їхнього виконання).

Ланкова форма. Як і за бригадної форми, клас об'єднують у групи з 4–6 осіб. Вважається за доцільне включення в них учнів із різними навчальними можливостями. Вони працюють за єдиними завданнями, закріплюючи чи аналізуючи пояснений учителем навчальний матеріал або застосовуючи його на практиці. Оптимальна тривалість такої роботи для молодших школярів 5–7 хв., для середніх – 10–15 хв., для старших – 15–20 хв.

Парна робота найчастіше передбачає допомогу сильного учня слабшому. Пари бувають постійними або змінними, залежно від особливостей навчальних завдань. Часто робота у парі передбачає взаємне навчання та взаємоконтроль.

Роботу в парах можна проводити на будь-якому етапі уроку. Отримавши завдання, учні активно співпрацюють упродовж наперед визначеного часу (до 3–5 хв.). Учасники обмінюються думками, щоб потім озвучити їх перед усім класом. Серед завдань можуть бути такі: обговорити питання, взяти інтерв'ю, розробити план, порівняти, заперечити одне одному тощо.

Групова форма навчальної діяльності в порівнянні з іншими організаційними формами має низку переваг:

- за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- формується вміння співпрацювати;
- формуються мотиви навчання;
- розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Над проблемою організації роботи в групах працював естонський учений Хейно Лійметс, який виділяє наступні принципи групової роботи:

- клас розбивають на кілька груп від 3 до 6 осіб; – кожна група отримує своє завдання, яке може бути однаково для всіх чи диференційоване;
- всередині кожної групи, між її учасниками розподіляються ролі («лідер», «спікер», «аналітики» тощо);
- процес виконання завдання в групі здійснюється на основі обміну думками, оцінками;
- вироблені в групі рішення обговорюються всім класом.

На жаль, на сьогоднішній день шкільна практика характеризується загалом низьким рівнем використання групової діяльності, педагоги шкіл недостатньо обізнані з методикою групової навчальної діяльності, а учні належним чином не підготовлені до групової навчальної праці в урочний час. Учителі лише епізодично вдаються до створення малих навчальних груп учнів, не дотримуючись при цьому визначених груповою динамікою умов формування групових суб'єктів діяльності. Частково це можна пояснити тим, що впровадження групової навчальної діяльності потребує додаткових затрат часу, оскільки необхідно здійснити відповідне тематичне планування, розробити структуру

Загальні правила організації групової роботи

1. Дитячу співпрацю вчителю потрібно культивувати з такою самою ретельністю, як і будь-яку іншу навичку (без опрацювання всіх «ритуалів» взаємодії до автоматизму неможливо організувати складніші вільні та творчі форми спільної роботи учнів).

2. Уводючи нову форму співпраці, необхідно надати її зразок. Кілька зразків різних стилів взаємодії дають можливість учням обрати свій власний стиль.

3. Зразок спільної роботи буде опанований молодшими школярами лише після аналізу 2–3 помилок, пов'язаних із ходом взаємодії.

4. Об'єднувати учнів у групи варто з урахуванням їхніх особистих схильностей.

5. Для спрацювання груп потрібно щонайменше 3–5 занять, тому часто пересаджувати молодших школярів не варто. Але закріплювати єдиний склад груп на великий термін також не можна: діти мають набути досвіду співпраці з різними партнерами.

6. Під час оцінювання роботи групи слід підкреслювати такі чесноти: терплячість, доброзичливість, дружелюбність тощо. Оцінювати можна лише спільну роботу групи.

7. Групова робота потребує переставлення парт. Парти треба ставити так, щоб молодшим школярам, які працюють спільно, зручно було дивитися один на одного.

8. Не можна займати учнів спільною роботою більше ніж 10–15 хвилин уроку. Оптимальний час роботи груп у початковій школі – 5–7 хв., для повного циклу (групове обговорення, міжгруповий діалог, рефлексія спільної роботи) – 15–20 хвилин.

9. Не можна вимагати абсолютної тиші під час спільної роботи: діти мають обмінюватися думками, висловлювати власне ставлення до роботи товариша.

проведення занять, скласти варіанти завдань. Проте в тих класах, де застосовується групова навчальна діяльність, учні показують високі результати в навчанні. Слабкі учні збагачуються новою інформацією, мають змогу вчасно отримати додаткові пояснення з незрозумілих питань. Завдяки контролю з боку сильних учнів вони припускаються менше помилок. Середні учні в умовах групової роботи оперативно опановують незрозумілі питання, ефективні способи розв'язування математичних задач. Сильні учні, допомагаючи засвоювати навчальний матеріал товаришам у групі, перевіряють і закріплюють свої знання. Таким чином, уміло організована групова навчальна діяльність підтверджує висновок Л. С. Виготського про те, що «у співпраці дитина може зробити більше, ніж самостійно».

Ірина Сіданіч,

д-р пед. н., проф. кафедри управління навчальним закладом та педагогіки вищої школи ІМП ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Джерела

1. Антонюк О. Інтерактивні форми та методи навчання / Ольга Антонюк // Початкова освіта. – 2013. – № 7 (679). – С. 10.
2. Бірка О. Б. Групова робота як одна із форм організації колективної роботи учнів на уроці / О. Б. Бірка // Початкове навчання та виховання. – 2010. – №19-21. – С.15 – 26.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
4. Лійметс Х. Й. Групповая работа на уроке / Хейно Йоханнович Лійметс. – М.: Знание, 1975. – 60 с.